

Bulut, Alev. (2018). *Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji ve İdeolojik Çeviri*. Ankara: Siyasal Kitabevi. 191 s. ISBN 978-605-9221-81-8

Kitap tanıtımı/Book review

Ayşe Şirin OKYAYUZ*

*Doç. Dr. Bilkent Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, yener@bilkent.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7512-2764

Çok sayıda yazınsal metin çevirisi bulunan Prof. Dr. Alev Bulut, İstanbul Üniversitesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı'nda öğretim üyesidir. Araştırmacı yazar A. Bulut, *Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji ve İdeolojik Çeviri* başlıklı eserinde, yıllar içinde, sınıf ortamında ve incelemelerinde kullandığı, gazete ve dergilerden derlediği metinlerle çevirmen adaylarının mesleklerini icra ederken karşılaştıkları gerçek durum ve koşulları ayrıntılı bir biçimde ve çarpıcı örneklerle ele almaktadır. Prof. Dr. A. Bulut, çeviride metin türlerinin ve işlevlerinin uygulamalı dilbilim ve metinbilim ekseninde ve çeviribilimin alanlararası ilişkileri bağlamında incelenmesinin önemini vurguladığı kitabında, çeviri ve ideoloji kavramlarının iç içe geçmişliğini örneklerle sergilemekte ve irdelemektedir.

A. Bulut, yapıtının her sayfasında fark edilebileceği gibi, çeviribilim öğrencilerini mesleğe hazırlamak amacıyla hareket etmektedir. Uygulamalı çeviribilimin, metinbilim ve söylem çözümleme gibi alanları da içine alan alanlararası bir yaklaşımla, çalışma kapsamının ne kadar genişletilebileceğini örneklemektedir.

İdeoloji ve ideolojik çeviri kavramlarını irdeleyen çeviribilimci, bu kavramları çeviribilimin gelişim evreleri içinde ele alarak, kültürel paradigma değişikliği ve ideolojik çeviri ve çeviri sürecinde ideolojik kararları açıklayan bir bakışa ulaşmaktadır.

Çeviri alanında çalışmalar yürüten araştırmacılara, çevirmenlere ve çeviribilim öğrencilerine yönelik olarak kaleme alınan eserde A. Bulut, ilk olarak çevirinin tanımı ve kapsamı üzerinde kısaca durmakta ve çeviri araştırmalarına da değinmektedir. Çeviri eyleminin geçirdiği evrelerle ve bu alanda yapılan çalışmalarla, çeviribilimin artık

kültürel ve toplumsal bir çerçeveye yerleştiğini açıklamaktadır; bu gelişmeyle birlikte, çeviribilimin, kendi araştırma konularına ve nesnelere yaklaşırken toplumbilimle, iletişimbilimiyle, kültür araştırmalarıyla kurduğu bağlar sayesinde, alana daha büyük ve zengin bir bakış açısı kazandırdığını savunmaktadır yazar.

Bu düşünceden hareketle de, Prof. Dr. A. Bulut eserin ikinci bölümünde ideoloji kavramının çeşitli tanımlarını içerik ve çeşitli kaynaklarda kazandığı farklı kullanımlar ve anlam alanları açısından ele almaktadır. Dil kullanımının ideolojik boyutunun anlatıldığı bölüm, özellikle, dilin ve sözün, kullanıcının önceden oluşturduğu ya da niyetlediği bağlam ve etkiyle değil de, kullanıldığı somut bağlam içerisindeki etkisiyle değerlendirilmesi konusuna odaklanmaktadır.

Metin türlerine göre ideolojinin incelenebileceğini ortaya koyan yazar, özellikle konuşmaların yapıldıkları bağlamın metinlerarası, metin üstü ve metin ötesi etkilerine değinerek, uzman çevirmenin çeviri sürecinde erek odaklı olarak bu özelliği dikkate alması gerektiğinin altını çizmektedir.

Çeviri ve ideoloji başlıklı bölümde çeviri araştırmalarında ideolojinin yeri ve algılanışı konusu ele alınmaktadır. Bu bölümü takiben, çeviri sürecinin ideolojik boyutu üzerinde durulmaktadır. Hangi amaçla veya hangi durumda yapılırsa yapılsın, çevirinin ve çeviri sürecinin, düşünsel bir aktarım süreci olarak, neden ideolojiden arınık olamayacağı örneklerle açıklanmaktadır.

Araştırmacı, çeviri işleminin taşıyıcısı olan dilin kullanımı, insanın bütün davranış ve işleri gibi ideolojik olduğundan, yaşam karşısında takınılan genel tutumların, geliştirilen tavırların ve bunların dile yansımalarının kaçınılmaz olduğunu ayrıntılı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte, yazılı çeviri sürecindeki ideoloji kavramı uzmanlık metinlerinin çevirisi ve kitap çevirisi bağlamında örneklerle açıklanırken, sözlü çeviri sürecindeki ideoloji kavramı ise ardıl ve eşzamanlı çeviri örnekleriyle betimlenmektedir.

İdeolojik metinlerin çevirisini ele aldığı bölümde, Prof. Dr. Alev Bulut metin türlerini ayırıştırarak yapıları veya işlevleri nedeniyle ideolojik ve politik olarak sınıflanan yazılı ve sözlü metin türlerinden örnekler vermektedir. Bir metnin neden ideolojik metin olarak tanımlanamayacağı konusunda yapılan açıklamalardan sonra, 'karşı', 'zayıf', 'öteki' gibi ideoloji ve bakış açılarının, metinleri, onları üretenin konuları doğrultusunda ideolojik, taraf baskın ideolojilere karşı taraftar topladıkları ifade edilmekte ve örneklenmektedir. Özellikle yazılı metinlere verdiği örnekleri gazete, haber metinlerinden, yorumlardan, köşe yazılarından, denemelerden ve sonrasında da dergi ve süreli yayın ve kitaplardan derleyen araştırmacı, sözlü metinler için kullandığı örneklerini de politik demeçler ve konuşmalar, politik görüşme ve söyleşiler konusunda vermektedir. Bu bölümle bağlantılı olarak ayrıca politik demeç ve görüşme çevirilerinde ideolojiye değinen araştırmacı, benzer kaynaklardan örneklerini çeşitlendirerek ayrıntılı bir biçimde bunların çözümlemelerine de yer vermektedir.

Yazar ulaştığı sonuçları sıralarken, ideolojinin hem doğal bir tutum ve duruş içerdiğini, hem de güç ve baskın konuma bağlı olarak bu gücü kullanan kişi ya da

kurumlara, uluslara güç kazandırdığını; dil kullanımının ve dolayısıyla çevirinin de her boyutuyla amaçlı ve ideolojik olduğunu vurgulamaktadır.

Çevirmenin çeviri kararlarının ideolojik boyutuna, farklı çeviri türlerinde ve ortamlarında çevirmenin ve kaynak yazar ve konuşmacının ideolojik konumuna dair bulgularını da ayrıntılandırarak ve maddeler hâlinde sıralayarak alan araştırmacıları ve öğrenciler için adeta düşünce yapı taşları sunmaktadır.

Çeviri sürecinin ideolojik yapısını örneklerle ortaya koymayı amaçlayan çalışmada, gerçek durumlardan örneklerle, araştırmacılara, meslektaşlara ve öğrencilere eşsiz, kapsamlı bir kaynak sunulmaktadır. Tarafsız çeviri kararı almanın mümkün olmadığını, çevirinin iletişim amaçlı insani bir süreç ve çevirmenin de tüm profesyonelliğine ve uzmanlığına rağmen tüm zaaflarıyla bir insan olduğunu vurgulayan araştırmacının eseri, kasıtlı veya kasıtsız ideolojik çeviri kararları verileceğini ortaya koymuştur.

Çevirmenin karşılaştığı her söylem biriminin, çözülmesi gereken bir sorun ve verilmesi gereken bir kararı beraberinde getirdiği meslekte, bu gibi kaynaklarla çevirmenlik mesleğinin daha iyi anlaşılacağı, çok boyutlu olarak kavranacağı kesindir.

Yazarın, çeviri, ideoloji, kültür, yazılı ve sözlü çeviri süreçleri ve haber metinleri hakkındaki incelemeleri ve zengin örneklemeleri, doksanlı yıllardan bu yana çeviriyle ilintilendirilen ideoloji kavramının çeviribilim içindeki yeri ve önemini açıklamak, özellikle de genç araştırmacılara ve meslektaşlara yol göstermek, meslektaşlar arasında verimli bilimsel tartışmaları yönlendirmek açısından çok değerli bir kaynaktır.

Araştırmacı, çeviribilim alanında yazılmış diğer kaynaklarda görece olarak daha az değinilen ve özünde girift olan bir konuyu açık bir şekilde örneklerle ifade etmiş ve kuşbakışı anlaşılmasına da katkıda bulunmuştur.